

JEAN JAURÈS

PAGINI ALESE

IDEIA DE PATRIE ȘI INTERNAȚIONALĂ

Republică și Socialism — Biserica, Școala și Cugetarea modernă — Arta și Socialismul — Tinerețea gânditoare și poporul — Trezirea religioasă.

CU DOUĂ ARTICOLE DESPRE JEAN JAURÈS
de Romain Rolland și G. Brandes

COLECȚIUNEA „PROBLEME ȘI IDEI“

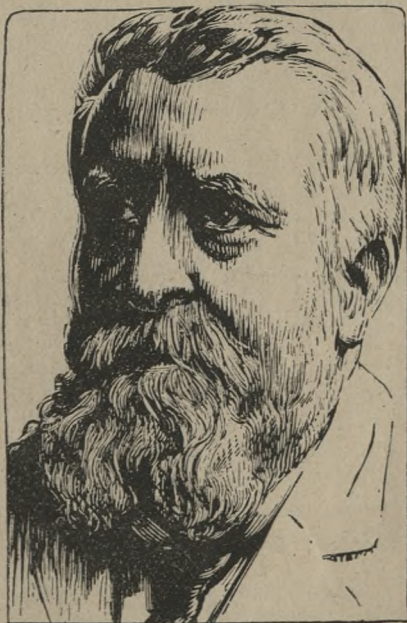
JEAN JAURÈS

PAGINI ALESE

—
IDEIA DE PATRIE
ȘI INTERNAȚIONALA

Republică și Socialism — Biserica, Școala și Cugetarea modernă — Artă și Socialismul — Tinerețimea gânditoare și poporul — Trezirea religioasă.

CU DOUĂ ARTICOLE DESPRE JEAN JAURÈS
de Romain Rolland și G. Brandes

*Prof. B. Pinty
stud. Litere/1915*

*J. Mois de Ghidici
Tuzello*

TIPOGRAFIA „CURIERUL JUDICIAR“, Soc. Anonimă

C. 1344. Rahovei 5 : BUCUREȘTI : Artei 5

111-2957

93(44) James, Jan
327.323 (100)
172.15 + 330.84 (44)
177.11 (

563387W

BIBLIOTECA JUDEEN
— CLUJ —

563.387
1998

JEAN JAURÈS

Cel mai mare geniu al
timpurilor moderne.

Anatole France

Sub ochii noștri se dau bătălii în cari pier mii de oameni, fără ca sacrificarea lor să aibă întotdeauna o influență asupra rezultatului luptei. Și moartea unui *singur om* poate fi, în alte cazuri, o mare bătălie perdută pentru *întreaga omenire*.

Asasinarea lui Jaurès a fost unul din aceste dezastre.

Câte secole a trebuit să se perinde, câte civilizații bogate ale Nordului și Sudului, ale prezentului și trecutului, semănate și încolțite în ogorul bun al Franței, sub cerul occidental, până să răsară o asemenea figură!

Și când oare, hazardul misterios care combină elementele și energiile, va mai reuși să producă încă un asemenea exemplar de geniu?

Jaurès prezintă modelul, aproape unic în timpurile moderne, al unui mare orator politic, care e, în același timp, un mare cugețator, întrunind o cultură vastă cu puteri de observație pătrunzătoare, — înălțimea morală cu energia în acțiune.

Ar trebui să ne întoarcem la timpurile vechi pentru a găsi un asemenea om. Insuflețind masele și fermecând elita în același timp, Jaurès împrăștie din întreg sufletul său, geniul generos, nu numai prin cuvântări și scrieri sociale, ci și prin cărțile de istorie și lucrările sale filosofice¹⁾, imprimând pretutindeni caracteristica sa, brazda muncii sale titanice și germenul spiritului său inovator. Deseori l-am ascultat în parlament, la congresele socialiste, în adunările convocate pentru apărarea popoarelor oprite, mi-a făcut chiar onoarea să prezinte „Danton“-ul meu poporului din Paris.

1) Lucrarea sa filosofică: *La Réalité du monde sensible* (1891), teza „*Des origines du socialisme allemand*“ marea sa operă istorică: „*Histoire socialiste de la Revolution*“, etc., etc.

Revăd par'că figura plină, liniștită și încântătoare a unui bărbos uriaș, micii săi ochi vioi și surăzători, a căror privire limpede știa să urmărească în acelaș timp sborul ideilor și fisionomia oamenilor; îl văd pe estradă, măsurând-o în lung și în lat, cu mâinile la spate, cu pașii grei, ca un urs, și întorcându-se brusc pentru a adresa mulțimii, cu vocea lui monotonă și metalică, acele cuvinte călite ce pătrundeau până în cele mai îndepărtate colțuri ale imenselor amfiteatre, cuvinte ce mergeau la inimă, făcând, în întreaga sală, să tresară sufletul mulțimei sub aceeaș emoție.

Și ce spectacol măreț să vezi această mulțime de proletari, însuflețită de splendidele imagini pe cari Jaurès le evoca din orienturile îndepărtate, sorbind în vocea tribunului lor, cugetarea elină!

Din toate darurile acestui om, cel mai de căpetenie era, că a fost, în toată puterea cuvântului, un om — nu omul unei profesii, al unei clase, al unui partid, al unei idei, ci omul desăvârșit, armonios și liber. Nimic nu-l cuprindea, el cuprindea totul în el. Manifestațiunile cele mai înalte ale vieții găseau aci complimentul lor. Inteligența lui necesita unitatea; inima lui avea pasiunea libertății și acest instinct dublu îl apăra în acelaș timp și de despotismul partidului și de anarhie. Spiritul său căuta să îmbrățișeze totul, nu pentru a constrânge, ci pentru a armoniza. Mai ales avea geniul de a vedea „omenescul“ în orice lucru.

Dacă se punea în capul unui mare partid, aceasta o făcea cu gândul, „de a feri, cum spunea el, marea operă a revoluției proletariene de sfâșietorul și crudul miros de sânge, deucidere și ură, care a rămas alături de revoluția burgheză“.

„Față de toate doctrinele, el cerea în numele său și în numele partidului respectul personalității omenești și al spiritului care se manifesta în fiecare din ele“ (1910).

Insuși sentimentul antagonismului moral ce există între oameni, chiar fără luptă aparentă și bariere ce se opuneau fraternității omenești, chiar numai acest sentiment era pentru el dureros. El nu putea să citească cuvintele cardinalului Newman, asupra prăpastiei cu osânda iadului, care odată cu viața, este deschisă între oameni, fără a avea, spunea el, un fel de vis urât... El vedea abisul gata să se deschidă sub pașii acestor ființe umane, mizerabile și slabe, care se credeau unite printr'o comunitate de simpatie și dureri, și el suferea până la obsesie.

Pentru a umple acest abis de neînțeles și-a sacrificat toată viața. Avea această originalitate, cu toate că era port-cuvântul partidelor celor mai înaintate, de a fi mediatorul continuu între

idei și conflicte. Căuta să le adune pe toate în serviciul bine-lui și al progresului comun. În filosofie punea idealismul cu realismul; în istorie, prezentul cu trecutul; în politică, dragostea pentru patria sa, cu respectul pentru celelalte patrii.

„Noi avem, spunea el, cultul trecutului. Focul generațiilor omenești n'a ars în zadar; noi suntem cei ce mergem, cei cari luptăm pentru un ideal nou, noi suntem adevărații moștenitori ai focului strămoșilor noștri, noi am luat flacăra, voi n'ați păstrat de cât cenușa“.

În introducerea la „Istoria socialistă a Revoluției“ prin care, ne declară că urmărește să împace între ei pe Plutarh, Michelet și Karl Marx, Jaurès scrie: „Salutăm cu respect egal pe toți eroii voinței. Istoria, chiar înțeleasă, ca studiu al formelor economice, nu va răpi niciodată oamenilor, bărbăția și noblețea individuală. Nivelul moral al societății de mâine va fi influențat de înălțimea morală a conștiințelor de azi. A da exemplu pe toți luptătorii eroici cari, de un secol, au avut pasiunea ideii și disprețul sublim al morții, înseamnă a face operă revoluționară“.

Cât de departe și de luminos vedea el! Mai târziu, când se va face istoricul procesului războiului din aceste timpuri, el va apare ca un martor de temut.

Ce ar fi făcut dacă trăia? Proletariatul din Europa avea privirea ațintită spre el, avea încredere în convingerile lui Jaurès. Camille Huysmans, în discursul pronunțat la mormântul lui Jaurès, în numele Internaționalei muncitoare, a spus: „suntem pe tot globul zece milioane de muncitori organizați, pentru cari numele lui Jaurès încarnează aspirațiunile cele mai înalte și cele mai desăvârșite. Imi amintesc ce a fost el pentru muncitorii din alte țări. Văd și acum delegații străini așteptând să vorbească el, pentru a'și fixa opinia decisivă, și chiar când nu erau da acord cu el, le plăcea să se apropie de concepția lui... El e fost mai mult de cât cuvântul, a fost conștiința“...

Este în afară de orice îndoială că, după ce a combătut războiul, până în clipa când orice speranță de a-l împiedeca a fost pierdută, Jaurès s'ar fi plecat în mod cinstit în fața datoriei obștești a apărării naționale și ar fi contribuit la această apărare, cu toată energia sa. De acord cu Vandervelde și cu Bebel, Jaurès a proclamat la congresul din Stuttgart (1907) următoarele: „Dacă o națiune, în orice împrejurare s'ar afla, ar renunța dinainte la apărare, ea ar face jocul guvernelor violenței, ale barbariei și ale reacțiunii... Unitatea omenească s'ar realiza în robie, dacă ea ar rezulta din absorbirea națiunilor învinse de către o națiune dominatoare“.

Întors la Paris, în darea de seamă a congresului, Jaurès împunea, ca o dublă datorie: războiu războiului, cât timp acesta

e o amenințare la orizont — și război pentru apărarea independenței naționale, când evitarea nu mai e posibilă.

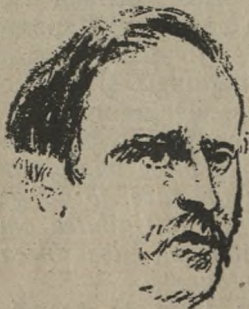
* * *

Jaurès a dispărut. Ca splendidele licăriri ce urmează unui apus de soare, așa strălucește deasupra Europei sângerânde, reflexele luminosului său geniu, bunătatea sa în lupta aspră, optimismul său indestructibil în mijlocul dezastrelor înșiși.

O pagină a lui, pagină nemuritoare, ce nu poate fi citită fără emoție, reprezintă pe bunul Alcide, odihnindu-se după munca sa, pe pământul matern :

„Sunt ceasuri în care, călcând pământul, simțim o bucurie adâncă și liniștită, ca pământul însuși. De câte ori, străbătând potecile, pe câmpii, mi-am zis : calc pe pământ, eu sunt al lui, el este al meu și, fără să mi dau seama, încetineam pașii, pentru că nu merita oboseala să mă grăbesc pe suprafața lui ; la fiecare pas îl simt și-l posed pe dea'ntregul. Sufletul meu coboară în adâncime. De câte ori culcat pe margine de șanț, cu fața spre zarea albastră, gândeam că pământul călătorește, aleargă, cu o grabă uimitoare. spre noaptea senină, spre noi orizonturi fără margini și că mă poartă cu el. Simțeam în carnea mea și în sufletul meu, în pământ, ca și în carnea mea, fiorul acestei goane, găseam atunci o dulce și stranie mângâiere în spațiile albastre ce se deschideau mereu înaintea mea, zări senine și tăcute. Cu cât e mai adâncă și mai trainică această prietenie a cărnei noastre cu pământul, de cât prietenia rătăcitoare și vagă dintre ochiul nostru și cerul înstelat ! Noaptea înstelată ar fi mai puțin frumoasă în ochii noștri, dacă nu ne-am simți în același timp legați de pământ“.

El a intrat în pământ, în pământul care era al lui și căruia îi aparținea. Dar spiritul său îl reînnoește acum și-l umanizează. Sub torentele de sânge răspândite pe mormântul său germinează viața nouă și pacea de mâine. Cugetărei lui Jaurès îi plăcea să repete, cu vechiul Heraclit că, nimic nu poate întrerupe cursul neîncetat al lucrurilor

și că „pacea nu este de cât o formă, un aspect al războiului, iar războiul o formă, un aspect al păcii și, ceea ce este luptă azi, nu este de cât începutul împăcării de mâine“.

ROMAIN ROLLAND

talist?

o complexitate (in dublitate) de suflet care le
antale France.

IDEEA DE PATRIE ȘI INTERNAȚIONALĂ ¹⁾

Când se spune că revoluția socială și internațională suprimă patriile, ce se înțelege? Se pretinde oare că transformarea unei societăți trebuie să se îndeplinească din afară și printr'o violență externă? Aceasta ar fi negarea întregii idei socialiste care afirmă că o societate nouă nu poate răsări decât dacă elementele au fost pregătite în societatea prezentă. De aci, — acțiunea revoluționară, internațională, universală, va purta în chip firesc marca tuturor realităților naționale. Ea va avea să combată în fiecare țară dificultăți particulare, va avea în fiecare țară, pentru a combate aceste dificultăți, resurse specifice, forțele proprii ale istoriei naționale, ale geniului național. A trecut vremea când utopiștii considerau comunismul ca o plantă artificială ce poate înflori după voe, sub un climat ales de o căpetenie de sectă. Nu mai sunt Icari. Socialismul nu se mai desparte de viață, nu se mai desparte de națiune. El nu dezertează din patrie; el se slujește de însăși patria pentru a o transforma și mări.

Internaționalismul abstract și anarhizant nu mai poate forma condițiuni de luptă, de acțiune, de revoluție.

Nu sunt decât trei feluri pentru a scăpa de patrie, de legea patriilor. Sau să distrăm fiecare grupare istorică în grupări minuscule, fără legătură între ele, fără trecut și fără ideea unității. Ar fi o reacție ineptă și imposibilă la care, de altfel, niciun revoluționar nu s'a gândit; căci chiar aceia cari vor să înlocuiască Statul centralizat, printr'o federație, sau de comune, sau de grupări profesionale, transformă patria; ei n'o suprimă. Prudhon era francez înverșunat; era atât de patriot, încât vroia să împiedice formarea naționalităților vecine. Sau, poate, trebuie realizată unitatea umană prin subordonarea tuturor patriilor la una singură? Ar fi un cazarism monstruos, un imperialism grozav și-asupritor al cărui vis nici nu poate să încolțească într'un spirit modern. Rămâne deci că, numai prin libera federație a națiunilor autonome, repudiind tentativele de forță și supunân-

1) Din „L'armée Nouvelle“.

du-se regulelor de drept, poate fi înfăptuită unitatea umană. Dar atunci nu mai poate fi vorba de suprimarea patriilor, ci de înobilarea lor. Ele sunt ridicare la umanitate fără a pierde nimic din independența, din originalitatea, din libertatea geniului lor. Când un sindicalist revoluționar strigă la recentul congres din Toulouse: Jos patriile! Trăiască patria universală! el nu cere dispariția, înglobarea patriilor într'o mediocritate imensă în care caracterele și spiritele și-ar pierde relief și culoarea lor. Și cu atât mai puțin cere absorbirea patriilor într'o enormă servitudine, aservirea tuturor patriilor de către patria cea mai brutală, și unificarea omenescă prin unitatea unui militarism uriaș. Strigând: Jos patriile! el strigă: Jos egoismul și antagonismul patriilor! Jos prejudecățile șovine și urile oarbe! Jos războaiele fratricide! Jos patriile de asuprire și de distrugere! El reclamă din toată inima universală patrie a muncitorilor liberi, a națiunilor independente și prietene.

Să nu se spună că patriile fiind create, modelate prin forță, n'au niciun titlu de a fi organe ale umanității noi întemeiate pe drept și modelate de către idee, că ele nu pot fi elementele unei ordine superioare, pietrele însuflețite ale cetății noi instituită de către spirit prin voința conștientă a oamenilor. Chiar dacă ele nu fuseseră până acum decât organisme de forță, chiar dacă se uită partea de voință, de gândire, de rațiune, de drept, de liber și sublim devotament, ce sunt ca și încorporate în patrie. — progresul omenesc trebuie să fie în marile grupări istorice. Spiritul, chiar dacă e întâiul în lume, a acceptat să se producă în natură după natură. Forța sa, victoria sa nu e repudierea naturei, ci ridicarea la sine, transformarea treptată. Individul uman, el însuși, e produsul unei teribile evoluții a naturii. El e moștenitorul multor forțe brutale, poartă în sine multe instincte de animalitate. Urmează de aci să renunțe la sine? Să blesteme natura dintr'insul și s'o alunge? Care îi va fi punctul de sprijin pentru a se 'nălța mai sus? și care va fi prețul victoriei sale dacă nu oferă stăpânirii rațiunii decât un suflet mort și o sensibilitate stinsă?

Acest ascetism abstract e imposibil, chiar la creștini. Visurile mistice cele mai pure și mai nobile împrumută ceva din văpaia lor căldurei subtile a sângelui, forței dorințelor cari durează de secole. Omul ridicat la viață morală și la stăpânire de sine înăbușe mâinile oarbe cari s'ar traduce în violență nedreaptă, dar nu stinge din inima sa și din vinele sale ardoarea vieții, principiul generoaselor mâini cari comunică o forță organică, profundă, răzvrătirilor spiritului de dreptate și conștiinței ultragiate. Omul care se conduce prin rațiune știe să jertfească, dacă trebuie, viața sa datoriei, și să subordoneze ideii instinctul

de conservare, cel mai universal și mai puternic dintre toate instinctele. Dar chiar când își dă viața, de bunăvoie, el nu încetează să o iubească.

După cum splendid a arătat Aristot și Auguste Comte, cel superior se sprijină pe cel inferior. Se sprijină dar nu îl suprimă. Il transformă. Și-l apropie. În individul uman sensibilitatea nu stinge funcțiunile vegetative, ci le aranjează într'un anume fel, după indicațiile nevoiei obscur resimțită și după avertismentele plăcerii și durerii. Rațiunea nu stinge sensibilitatea, ci o aranjează, o înobilează aplicând înaltelor scopuri ale științei și justiției puterile dorinței și pasiunii cari învălesc ele înșile forțele inconștiente. Astfel toată natura, de jos în sus, e asociată pentru urcarea spiritului; puterile obscure se înalță în lumină și se transfigurează fără a se împrăștia. Tot așa națiunile se vor ridica la umanitate fără a se destrăma. Marea forță colectivă, marea pasiune colectivă a popoarelor organizate, în loc să se dezlănțuiască în violențe de orgoliu și lăcomie, vor fi supuse legii superioare a ordinii umane, reglementată și pătrunsă până în adâncul ei de ideea muncii, a justiției și a păcii. Dar ele nu-și vor pierde virtutea.

E o bucurie pentru toți militanții socialismului internațional, o mândrie și o forță să facă apel, în vederea ordinii noi, la ceace patriile au mai nobil în istoria, în tradiția, în geniul lor. Toate actele de curaj și nobleță cari marchează nivelul la care se poate urca natura omenească, toate eforturile de invenție, toate îndrăznelile spiritului, toate propășirile libertății, democrației și luminei, cari au pregătit o civilizație superioară, și cari au pregătit poporul să ia parte la ele, sunt chemate de noi, evocate de noi. Noi spunem oamenilor: Pentru ce să se oprească mișcarea asta? Pentru ce toți aceia cari au rămas în robie și în întuneric sau în penumbră nu s'ar ridica la libertate și la lumină? Și oare nu într'un regim de cooperare socială vor găsi toate inițiativele cheazășiei, nu acolo se vor putea dezvolta toate inteligențele și conștiințele?

Luăm martoră chiar patria în continuitatea și unitatea sa. Unitatea va fi mai puternică atunci când luptei de clasă din fiecare patrie, se va substitui armonia socială, când proprietatea colectivă va servi de fundament coștiinței comune. Continuitatea va fi și mai profundă când toate sforțările trecutului vor duce la universală liberare, când toți germenii de egalitate și de justiție se vor desfășura într'o splendidă înflorire umană, când înțelesul viu al istoriei patriei se va arăta tuturor printr'o înfăptuire de dreptate, când operele cele mai fine și mai înalte ale geniului vor fi, înfăptuite, în cultura individuală și cultura socială, sporite, orgoliul și bucuria tuturor inteligențelor. Prin aceasta,

patria va fi oglinda vie în care se vor putea recunoaște toate conștiințele. Prin aceasta, proletarii cari, dealungul veacurilor, nu au avut decât o posesiune parțială și turbure a patriei, o vor stăpâni însfârșit luminos și pe deplin.

De pe-acum, deoarece pot lupta înlăuntrul patriei pentru a o transforma potrivit unei idei mai înalte, ei nu mai sunt în afară de patrie. Sunt înlăuntrul ei pentru că activează în ea; pentru că independența națiunilor, ca națiuni, adăpostește efortul socialist internațional; pentru că democrația secondează acțiunea salariaților; pentru că ei nu pot învinge decât apropiindu-și în fiecare țară, cele mai înalte calități de spirit și suflet, ba chiar esența geniului fiecărei națiuni; pentru că noua umanitate nu va fi bogată și însuflețită decât dacă originalitatea fiecărui popor se prelungește în armonia totală și dacă toate patriile vibrează pe lira omenească.

Astfel patriile, în mișcarea magnifică dela natură la spirit, dela forță la justiție, dela pismă la prietenie, dela război la federație, au în același timp toată forța organică a instinctului și toată puterea ideii. Iar clasa proletară e mai mult decât orice altă clasă, pentru că ea e în sensul mișcării ascendente a patriei. Când ea o blestemă, când i se pare că o blestemă, ea nu blestemă decât mizeriile cari o dezonorează, nedreptățile cari o divizează, urile cari o înnebunesc, minciunile cari o exploatează, iar acest aparent blestem nu e decât un apel către patria nouă care nu se poate dezvolta decât prin autonomia națiunilor, propășirea democrațiilor și aplicarea la noile probleme a puterii geniilor naționale; adică prin continuarea ideii de patrie până la umanitate.

Iată pentru ce, în toate congresele sale, Internaționala muncitorească și socialistă aminteste proletarilor din toate țările îndoița datorie indivizibilă de a menține pacea, prin toate mijloacele de cari dispun și de a apăra independența tuturor națiunilor. Da, menținerea păcii prin toate mijloacele de acțiune ale proletariatului. Câte neînțelegeri voluntare sau involuntare, cât dispreț și câte calomnii n'au aruncat adversarii socialismului asupra acestui punct!

Ei uită, se prefac că uită că, în chiar țările democratice, războiul poate fi dezlănțuit fără învoirea poporului, fără știrea sa, împotriva voinței sale! Ei uită că în misterul în care își învâluie încă diplomațiile, politica externă scapă de foarte multe ori de sub controlul națiunilor, că o imprudență, o îngâmfare, o provocare imbecilă sau lăcomia scelerată a câtorva grupări financiare, pot dezlănțui brusc conflicte; că depinde încă de o minoritate, de o coterie infimă, de un om, ca națiunea să fie anga-

jată, ca ireparabilul să fie creiat, ca războiul și pacea să se miște încă în afară de legea democrației.

În evoluția internă sunt deasemeni surprize, atentate, dar ale căror rezultate pot fi combătute și limitate. Când nebunii sau criminalii au aprins războiul, cum poate poporul să izoleze sau să înăbușe incendiul? Vastele combinații personale ale d-lui Hanotaux au adus Franța în pragul unui război cu Anglia. Vastele combinații personale ale d-lui Delcassé au adus Franța în pragul unui război cu Germania.

Ce mijloc au deci popoarele în fața acestor combinații, a acestor manevre, a acestor minciuni senzaționale ale unei prese, dirijată de multe ori de capitalul veros, și cari din calcul financiar sau dintr'un delirant orgoliu seamănă panica și ura și se joacă cinic cu destinul a milioane de oameni? Popoarele n'au decât un mijloc de apărare; proletarii n'au decât o resursă: de-a arăta că aceste aventuri „nu mai merg” sau, mai bine zis, că vor merge împotriva uneltitorilor criminali, că vor nimici războiul, că se vor răzvrăti pentru a smulge patria din mâna samsarilor patriei!

Proletarii își dau seama că îndoita sarcină de a lupta împotriva războiului și de a salvargarda independența națiunilor e tot așa de grea pe cât de grandioasă. Clasa care își asumă această răspundere glorioasă și formidabilă se obligă ea însăși la un imens efort de educare și organizare, de iscusință și eroism. Ea nu are naivitatea de a pretinde să cuprindă dinainte într'o formulă bine echilibrată evenimente tumultuoase. O schemă abstractă nu e deajuns spre a călăuzi pe oameni în crizele confuze și teribile. Dar ceeace e sigur e că voința ireductibilă a Internaționalei e ca nicio patrie să nu aibe de suferit în autonomia ei. A smulge patriile din mâna samsarilor patriei, din a castelor militariste și din a bandelor de financiari, a permite tuturor națiunilor dezvoltarea indefinită a democrației și a păcii, nu înseamnă a sluji numai Internaționala și proletariatul universal, înseamnă a sluji însăși patria. Independența națiunilor va avea în Internațională cea mai sigură cheazășie; Internaționala își are organele sale cele mai puternice și mai nobile în națiunile independente. Aproape că s'ar putea spune: puțin internaționalism depărtează de patrie; mult internaționalism reapropie. Puțin patriotism depărtează de Internațională; mult patriotism apropie.

*Internaționalismul prin independența națiunilor
O voință armonică egalitară - unitară între națiuni*

REPUBLICĂ ȘI SOCIALISM ¹⁾

Domnilor, d. președinte al consiliului a fost foarte modest ascunzând meditației și examenului minuțios al Camerei lungă tablă de materii care constituie declarația ministerială. Dar prietenii mei și eu nu ne plângem câtuși de puțin că a fost ordonată imediat discuția.

Un membru dela centru. — Atunci pentruce ați votat contra ?

Jaurès. — Avem de pe-acum două rezultate: primul, că d. președinte al consiliului a fost nevoit din prima zi să prezeze asupra Camerei pentru a obține o dezbateră prescurtată. (*Aplauze la extrema stângă.* — *Reclamații la stânga și la centru.*) Al doilea, că tot din prima zi, pentru a forma o majoritate, cu declarații cari rămân vagi, a fost nevoit să sune fanfara împotriva partidului socialist; din prima zi a fost nevoit să înlocuiască, printr'o tactică și printr'o diversiune, un expozeu clar și precis asupra politicei guvernamentale. Oh, d-lor, această tactică nu va reuși, probabil, multă vreme în fața Camerei. E ușor să denunți ca răi patrioți pe aceia cari au o concepție foarte nobilă despre rolul Franței democratice în lume. Dar nu prin astfel de declamații se înlocuește preciziunea politică. Rămâne stabilit după aceste cuvinte că majoritatea pe care o invitați să sprijine guvernul are de cerut explicații precise.

... Sunt, deci, în drept, d le prezident de consiliu să vă întreb: vă rog să spuneți neted majorității pe care vroiți s'o grupați la spatele d-voastră, dacă nădăjduiți să răpuneți mișcarea socialistă cu cele câteva legi polițiste pe cari le anunțați. Oh, știu bine, și adineauri în declarația d-voastră v'ați încercat să eludați problema cu cuvântul „agitatori“.

Președintele consiliului. — N'am eludat. Am pus-o categoric.

Jaurès. — Spun că și d-voastră, după atâția alții, v'ați încercat să eludați judecata de ansamblu care trebuie făcută asupra situației actuale, abătând anatema majorității asupra celor pe cari îi numiți agitatori. Ei bine, dați-mi voe să spun, e din capul locului o lamentabilă contradicție. Căci oamenii aceștia,

1) Răspuns la declarația cabinetului Dupny în ședința camerei franceze din 21 Nov. 1893.

cărora le spuneți agitatori, dacă s'au trezit înaintea poporului, dacă s'au trezit, ași putea spune, înainte de răsăritul soarelui, dacă au încercat să organizeze proletariatul înainte ca el să fie o forță, dacă au anunțat o societate nouă muncitorilor resemnați încă cu societatea de azi, dacă vreme îndelungată, fără a nădăjdui la vreo recompensă apropiată, au luptat neavând cu ei decât un pumn de militanți, înfruntând totodată mânia guvernelor și indiferența și mai teribilă a muncitorilor, — ei nu sunt ambițioșii și intriganții de cari vorbiți. Ei au fost oameni de încredere, de credință. Dar dacă, dimpotrivă, pretindeți că au așteptat, pentru a o exploata, ca mișcarea să se producă, atunci ea se produsese înaintea lor. Prin urmare nu ei sunt instigatorii, ci poporul i-a instigat. (*Aplauze frenetice la extrema stângă*).

La drept vorbind, d-voastră sunteți ciudați. Ați vrut să faceți legi de instrucție pentru popor; ați vrut prin presa liberă, prin școală, prin întruniri libere să treziți în el toate dorințele. Nu bănuiați probabil că proletariatul va fi însuflețit de această mișcare de emancipare intelectuală pe care ați vrut să o produceți. Era inevitabil ca unele individualități mai energice să vibreză mai tare. Iar pentru că aceste individualități în loc să se despartă de el, rămân cu el și în el pentru a lupta cu el, pentru că, în loc să cerșească nu știu ce mizerabile favoruri de la capitalul bănuitor, oamenii aceștia rămân în popor ca să pregătească emanciparea generală a clasei din care se trag, d-ștră credeți că-i veștejiți și că-i persecutați cu artificiile legilor d-voastră.

Știți unde sunt agitatorii, ațățătorii? Ei nu sunt nici printre muncitorii cari organizează sindicatele pe cari vroți să le dizolvați, nici printre teoreticianii, nici printre propagandiștii socialismului; nu, principalii agitatori, principalii ațățători sunt în primul rând printre capitaliști, dar sunt și în sânul majorității guvernamentale. (*Aplauze. Protestări*).

Oh, d-lor e ciudată orbirea d-voastră de a atribui câtorva oameni evoluția universală care se produce. Nu vă isbește universalitatea mișcării socialiste? Pretutindeni, în toate țările din lume, el izbucnește în aceeaș oră. Nu puteți face de zece ani încoace istoria Belgiei, a Italiei, a Germaniei, a Austriei, fără a face istoria partidului socialist. La fel cu Statele-Unite, cu Australia și chiar cu Anglia care era, după d-voastră, refugiul individualismului, iată că trade-uniunile intră în mișcarea socialistă; ele renunță a face numai agitație profesională, intră în acțiunea politică; nu se mai închid în insula lor, participă la toate congresele internaționale; nu mai vor să constituie o simplă aristocrație muncitorească, să-și creeze sub regimul capitalist avantajii particulare; se deschid tuturor

meseriilor, celor mai mizerabile, celor despre cari se spune că sunt descalificate; ideea socialistă se afirmă în această țară așa zisă individualistă. Au fost promulgate, recent, la congresul trade-uniunilor din Belfast, însăși formulele socialismului și, sub presiunea ideei socialiste în Anglia, guvernul liberal e silit să propună legi sociale; el intervine în conflictele dintre capital și muncă, nu ca miniștrii Republicii franceze, pentru a-i zdrobi pe muncitori, (*aplauze*) ci pentru a aduce o soluție onorabilă care să calmeze, cel puțin deocamdată, mocrnirea urilor.

Și, în fața acestei mișcări universale care atrage în acelaș timp popoarele cele mai felurite, indiferent de climat, de regim politic și rasă, vorbiți de câteva ațăări izolate! Dar d-voastră faceți prea multă cinste, d-le prezident de consiliu, celor pe cari îi acuzați; atribuiți prea multă putere celor pe cari îi numiți agitatori. Nu depinde de ei dezlănțuirea unei mișcări așa de vaste și nu e de ajuns suflul debil al câtorva guri omenești pentru a stârni furtuna proletariatului universal.

Nu, domnilor, adevărul e că mișcarea aceasta iese din înșiși profunzimele lucrurilor; iese din nenumăratele suferinți cari până acum nu se adunaseră laolaltă, dar cari au găsit într'o formulă liberatoare punctul lor de sprijin. Adevărul e că în Franța, chiar în Franța noastră republicană, mișcarea socialistă a tășnit în acelaș timp din Republica pe care ați întemeiat-o și din regimul economic care se dezvoltă în această țară de o jumătate de secol.

Ați făcut Republica, onoare d-voastră; ați făcut-o inatacabilă, ați făcut-o indestructibilă, dar prin aceasta ați instituit între ordinea politică și ordinea economică din țara noastră o intolerabilă contradicție. În ordinea politică națiunea e suverană și a prăbușit toate oligarhiile trecutului; în ordinea economică națiunea e supusă multora dintre aceste oligarhii. Da, prin sufragiul universal, prin suveranitatea națională care își găsește expresia definitivă și logică în Republică, ați făcut din toți cetățenii, inclusiv salariații, o adunare de regi. De la ei, din voința lor suverană, emană legile și guvernul; ei își revoacă, își schimbă mandatarii, legislatorii și miniștrii; dar în aceeaș vreme, când salariatul e suveran în ordinea politică, el e în ordinea economică redus la un fel de servitute.

Da, în momentul când el îi poate alunga pe miniștri de la putere, el e alungat fără nicio garanție, fără niciun aviz, din atelier. Munca lui nu mai e decât o marfă pe care deținătorii capitalului o primesc ori o refuză, după plac.

El poate fi izgonit din atelier, el nu colaborează la regulamentele atelierului, regulamente cari devin din zi în zi tot mai

severe și mai înlăntuitoare, cari sunt făcute fără el și împotriva lui.

Pentru că socialismul apare ca singurul în stare să rezolve această fundamentală contradicție a societății prezente, pentru că socialismul proclamă că Republica politică trebuie să ducă la Republica socială, pentru că el vrea ca Republica să fie afirmată în atelier așa cum e afirmată aci; pentru că vrea ca națiunea să fie suverană în ordinea economică pentru a nimici privilegiile capitalismului trândav, așa cum e suverană în ordinea politică, pentru toate aceste socialismul își are obârșia în mișcarea republicană.

Republica e, deci, marea ațăătoare, ea e marea agitatoare, traduceți-o în fața jandarmilor d-voastră!

Și apoi, d-voastră ați făcut legi de instrucție. Cum vreți atunci ca la emanciparea politică să nu se adauge, pentru muncitori, emanciparea socială, când ați decretat și pregătit chiar d-voastră emanciparea lor intelectuală? Căci n'ați vrut ca instrucția să fie numai universală și obligatorie: ați vrut deosemeni ca ea să fie laică, și bine ați făcut.

D-voastră n'ați ruinat, așa cum vă acuză adesea adversari pătimiși, credința creștină, și nu era acesta obiectul d-stră. Vă propuneați numai să instituiți în școli o educație rațională. Căci nu d-voastră ați ruinat vechile credințe; ele au fost minate cu mult înainte de d-voastră, cu mult înainte de noi, prin dezvoltarea criticeii, prin concepția pozitivă și naturalistă despre lume, prin cunoștința și practica altor civilizații, altor religii, pe orizontul uman lărgit.

... Prin aceasta d-voastră ați pus în armonie educația populară cu rezultatele cugetării moderne; ați smuls definitiv poporul de sub tutela Bisericeii și a dogmei; ați rupt legăturile de pasivitate, de obișnuință, de tradiție și de rutină cari încă subsistau.

Dar ce-ați făcut prin asta? Oh, știu bine, nu era decât o obișnuință iar nu o credință care supraviețuia încă în multe spirite; dar această obișnuință era pentru câțiva cel puțin un calmant și o consolare. Ei bine, ați întrerupt vechiul cântec care legăna mizeria umană... și mizeria umană s'a deșteptat cu strigăte, s'a ridicat în fața d-voastră și își reclamă astăzi locul, locul ei larg sub soarele lumii naturale, singurul pe care nu l'ați vestejit.

Republica din ordinea politică prelucrează în ordinea economică socialismul.

ARTA ȘI SOCIALISMUL

... Suntem vizibil în perioada care desparte sfârșitul democrației burgheze de triumful democrației sociale; suntem în perioada ultimă a democrației burgheze, în perioada primă a democrației sociale; putem arunca, prin urmare, o privire generală asupra operei de artă pe care ne-a lăsat-o dezvoltarea de mai bine de-un secol a democrației burgheze.

Nu susțin, luați seama că fecunditatea creatoare a cecece numesc democrație burgheză, a cecece a izvorât din filosofia secolului al optsprezecelea și din Revoluția de la 1789, nu susțin că această fecunditate creatoare e secată cu totul; alte capod'opere pot ieși la iveală înainte de a se fi deschis, clară, era socialistă.

Știți prea bine că în ultimele zile de vară, atunci când norii amurgului se iluminează și se sting totodată, și se pare că această supremă retrezire a soarelui e ultima; și, brusc, altă culme de nour se aprinde, se 'nvăpăiază în altă parte; crizon-tul a fost într'atât năpădit de lumină, în aceste lungi zile de vară, încât nu izbutește, pentru a zice astfel, să o alunge, iar soarele, chiar dispărut, întârzie trimițând de departe splendide saluturi orizontului pe care abia îl părăsise. Se poate ca revoluția burgheză să continue a ilumina încă operele oamenilor chiar și în ceasul când se ridică aurora unei noi revoluții.

Deasemeni n'am pretenția să rezum într'o formulă seacă opera de creație și frumos săvârșită în răstimpul a o sută douăzeci de ani sub inspirația cugetării revoluționare burgheze; mă întorc la imaginea de adineauri și spun că, tot așa cum într'o zi de vară fiecare minut își are nuanța sa, coloritul său propriu, tot așa, în această îndelungă și strălucită perioadă de creație și de artă, fiecare minut și-a avut nuanța sa; nu mă voi încumeta să contopesc toate aceste diversități și să le strâng într'o formulă abstractă. Cu toate astea putem și astăzi să rezumăm și să caracterizăm în largi trăsături opera de artă a perioadei omenești care s'a deschis acum vreo sută cincizeci pe ani cu operele gânditorilor cari precedară și pregătiră îndeaproape Re-voluția.

Ei bine, cum să caracterizăm din punct de vedere al artei, această mare perioadă? Ea e mare printr'un splendid elan, printr'o activitate infinit diferită și largă; în vremea noastră chiar, când democrația năruia vechile bariere ale castelor și spunea oamenilor, încătușați până atunci prin arbitrarul regal și prin imobilitatea feudală sau prin reglementarea corporativă: haide!

îndrăzneți! încercați-vă norocul în nemărginirea universului; în vremea noastră, chiar, când democrația părea că deschide oamenilor, tuturor oamenilor, lumea socială, — știința le oferea toată întinderea duratei și toată întinderea spațiului; istoria le povestea civilizațiile trecute; știința le descifra, cu Buffon, cu Laplace, originile planetei; archeologia al cărei nume a apărut pentru prima oară cu patru ani înainte de Revoluție, — observați această minunată întâlnire: marea dramă a timpurilor nouă precedată de cuvântul care însemna știința timpurilor vechi, precedată așa de bine, încât oamenii, uluiți, vedeau deschizându-se totodată, în fața lor, viitorul social, nemărginit, și adâncimile trecutului explorat pentru întâia oară... Era, deci, în momentul acela pentru oameni, pentru toți oamenii, un fel de beție a gândirei, a visului, a activității; deaceia nu au fost niciodată forme de artă mai diverse, mai bizar înmulțite, decât acelea cari ieșiră din revoluția burgheză; se poate spune că un secol și jumătate arta a avut geniul și stăpânirea spațiului și că ea a răscolit pretutindeni, la toate popoarele și în toate veacurile și în toate ciudățeniile civilizațiilor și ale naturii, în căutarea de senzații, de culori, de simboluri; așa de mult încât toată arta, de un secol jumătate încoace, ne strigă: lubiți viața, aveți curiozitate universală pentru toate formele vieții!

* * *

... Iată trăsăturile hotărâtoare ale creației și vieții de artă într'un secol și jumătate: pornire minunată și aprinsă a oamenilor spre toate senzațiile, spre toate formele frumosului și vieții, interpretare idealistă a naturii.

Dar mai sunt și alte trăsături: creația de artă, viața de artă în sânul democrației burgheze, așa cum revoluția burgheză a făcut-o, e puternică, e vibrantă, îl înalță pe individ în fața naturii veșnice, — dar această viață de artă e în același timp haotică și superficială.

Ea e haotică; nu mai există în ansamblul operei de artă, al creației artistice a oamenilor, realizată într'un secol și jumătate, armonie și unitate. Pentru ce? Pentru că nu mai sunt idei comune, concepții comune cari să-i apropie, să-i unească, să-i contopească pe toți oamenii și cari să îngăduie, prin urmare, operei de artă, — expresie a vieții, — coordonarea și armonizarea tuturor forțelor; universal nu mai e disciplinat, el nu mai e organizat de vechile ipoteze religioase cari s'au împrăștiat în fața luminilor științei. Știința nu e încă decât un început și, în timp ce alungă fantomele trecutului, nu poate aduce oamenilor o încheiere sigură. Ce le-ar rămâne, deci, în acest haos al vechilor credințe religioase cari se prăbușesc, în acest incomplet al

științei care se naște, ce le-ar rămâne oamenilor să facă pentru a unifica, pentru a organiza ideea despre univers? Nu le-ar rămâne decât însăși umanitatea; dar actualmente nu mai există o umanitate, o unitate umană; oamenii s'au divizat prea mult prin antagonismul de clasă; privilegiul proprietății a creat între ei prea mari rivalități, a deschis între ei prea adânci prăpăstii pentru ca să mai fie o unitate omenească; sunt oameni cari se sfâșie, — iar universul nu poate să răspundă decât printr'un ecou de discordie, discordiei ce vine din partea omului.

unitate, umanitate de vedere, = împietrire = moarte!

TREZIREA RELIGIOASĂ

Se vorbește mereu de trezirea religioasă. Unii nu văd de cât o modă, o slăbiciune trecătoare a bunului simț franțuzesc. Admit că există în aceste reînnoiri mistice, multă ușurință, oarecare oboseală a spiritelor blazate, dar eu cred că mai e și altceva. Mai întâi e foarte greu pentru oameni ca să nu-și pună anumite probleme; micile întâmplări ale politicei nu satisfac în totul curiozitatea oamenilor și, în fața universului imens și etern, nu putem să ne interesăm numai de dreapta constituțională. Apoi, generația de acum e tristă și deșartă, e absorbită de lupta pentru trai și, în truda ei mohorâtă, nu are altă desfătare de cât distracțiile literare oferite de către niște amabili antreprenori.

Această generație are deci nevoie de bucurii și bucuriile religioase sunt cele mai profunde și totodată cele mai îmbătătoare.

În sfârșit, concepțiunile științifice, cum sunt ideea evoluției și a mecanismului universal, cari au fost interpretate la început, cu cea mai mare ușurință, ca negarea divinității, îngăduie din contră, de a reînnoi și de a preciza religia eternă cu ale ei două afirmațiuni esențiale: realitatea lui Dumnezeu și nemurirea persoanei omenești.

Voi încerca să arăt odată care este Crezul filozofic ce pare că rezultă astăzi din principalele direcțiuni ale gândirii omenești și ale științei omenești. În ori ce cas, nu se poate tăgădui că există în fundul societății actuale germenii unei reînnoiri religioase.

Două lucruri vor putea desvolta acești germeni și le vor desvolta, fără greș: despărțirea definitivă a bisericei de Stat și venirea socialismului. Când Biserica nu va mai fi legată de Stat prin legături oficiale, când religia va înceta să apară mulțimei rutinare, ca o instituțiune politică, când cultul va fi întreținut numai din zelul adevăraților credincioși, fie care om va trebui

să se întrebe în conștiința sa: „Care e credința mea?“ Gloata celor indiferenți și sceptici, religioși pe jumătate, fără a avea vre'o credință, va fi silită să se întrebe în sfârșit, și poate va lua chiar în serios acele înalte probleme religioase asupra universului, a omului, a vieții, ce nu sunt azi pentru ea, de cât niște probleme moarte, pe cari oamenii și le pun din obișnuință și pe cari le rezolvă, nu după adevăr, ci după cum le convine.

Despărțirea Bisericii de Stat va aduce, conștiințelor molatece și aproape ipocrite din lene, o criză de sinceritate; vor fi nevoite să facă o efortare spre adevăr și să caute a-și croi, ele — înșile, calea.

In ce privește socialismul, dacă el izbândește, așa cum nădăduesc ferm, principalu-i rezultat va fi că o să-i zmulgă pe oameni din luptele crâncene și josnice în cari își fărâmițează viața și conștiința. El va da tuturor oarecare răgaz și în acelaș timp oarecare siguranță pentru a gândi, pentru a visa, pentru a se ridica în regiunile misterioase. Sufletul omenesc, redevenit liber, și, dacă mi-e îngăduit să spun, disponibil, va căuta un aliment de viață și, prin aceasta, socialismul va fi un fel de preludiv al unei vaste primeniri religioase.

* * *

Sunt actualmente unii, blazați sau spirite îngrijate, cari fără a fi creștini, se complac în a se învălui în formule erești-nești și a lua atitudini pioase.

Ei găsesc brutală și aproape necuviincioasă opera necesară de laicizare pe care Republica a săvârșit-o; iar pentru a scăpa de ceace li pare banal și vulgar în politica anticlericală, își dau aere de ortodoxie, — sau se refugiază într'un misticism vag, semi-religios, semi-moral, care nu se reazămă pe nicio doctrină definită sau mărturisită. Sunt ei în sânul Bisericii ori în afară de Biserică? Nu se știe; se desprinde din opera lor ceva echivoc, șovăesc între miros de tămâie și parfum ciudat de rafinată neîncredere.

* * *

Problema adevărată nu e să știm dacă poate fi restaurat și reținut dogmatismul creștin. Trebuie știut dacă, în afară de dogmatismul creștin abandonat, conștiința și rațiunea umană pot crea o concepție religioasă în armonie cu universul și cu Istoria.

Poporul, cu logica lui simplă și sigură, nu s'ar preta la aceste echivoce încercări.

Elita gânditoare a proletarietului e eșit din creștinism pen-

o nouă religie

tru a nu se mai reîntoarce într'însul. Nici filozoficește, nici politicește, nu se poate despărți creștinismul de Biserică; a accepta creștinismul înseamnă a accepta Biserica, iar Biserica a devenit în ochii poporului una dintre cele mai mari forțe de opresiune din lume; chiar și cei mai înțelepți prieteni ai ei, sunt nevoiți să confirme că ea a primit a fi aliata puterilor conservatoare și retrograde.

Abatele Maury spunea odată: „Cu o bună poliție și un cler bun...” E prea târziu acum pentru a ne întoarce la aceasta; chiar dacă s'ar vroi, ar fi cu neputință.

Dacă, prin urmare, mișcarea religioasă ar căuta să arate poporului tendința unei reînnoiri creștine, el tot s'ar feri de ea, cu mânie și cu desgust, ca de o cursă.

Singurul mijloc de a deștepta în spiritul democrației sociale ideea religioasă, e de a arăta, categoric, brutal, că ea nu are nicio legătură cu dogma creștină fundamentală.

Citeam de curând într'o proclamație a Partidului Muncitoresc: „Trebuie să ne eliberăm de sub jugul capitalist și religios!” Precum se vede, religia nu mai e considerată de partea activă a poporului decât ca una din formele exploatării umane. Iată la ce au dus creștinismul și Bisericile!

Credința → Biserica (= creștinism)

BISERICA, ȘCOALA ȘI CUGETAREA MODERNĂ

... Ei bine, domnilor, sunt națiuni asemeni indivizilor ; iar când o națiune modernă întemeiază școli populare, ea nu poate preda decât aceleași principii după cari sunt constituite marile societăți moderne. Or, pe ce principii se sprijină, de la Revoluție încoace mai cu seamă, societățile politice moderne și în special Franța despre care s'a spus adesea că a fost în pericol, dar care a fost în situația splendidă să împingă, prin spiritul său logic și cutezător, până la ultima consecință ideea Revoluției ? Ideea, principiul de viață care e în societățile moderne, care se manifestă în toate instituțiile lor, e actul de credință în eficacitatea morală și socială a rațiunii, în valoarea ființei umane raționabilă și educabilă.

socialism francez

Acest principiu se confundă cu însăși laicitatea, acest principiu se manifestă, se traduce în toate instituțiile lumii moderne. Acest principiu comandă însăși suveranitatea politică. Oh, domnilor, catolicii, creștinii pot să continue a spune că și puterea populară de astăzi e o derivație, o emanație a puterii lui Dumnezeu. Dar nu în virtutea acestei delegații pretinde a-și exercita suveranitatea democrația modernă.

Iar dovada stă în faptul că societatea modernă când își constituie organele suveranității sale, când își pune propria suveranitate în acțiune, în mișcare, când conferă, când recunoaște tuturor cetățenilor dreptul, de a participa la exercițiul puterii, la elaborarea legii, la conducerea societății, Statul nu-l întrebă nici pe cetățeanul care votează, nici pe legislatorul care tâlmăcește gândirea cetățenilor : Care e doctrina d-voastră religioasă ? Care e cugetarea d-voastră filosofică ?

Exercițiul suveranității, exercițiul puterii politice în sânul națiunilor moderne nu e subordonat nici unei formule dogmatice de ordine religioasă ori metafizică. E deajuns să fie cetățeni, e deajuns să fie fapte majore cu libertatea, personalitatea și dorința de a se folosi de acest drept, pentruca națiunea modernă să spună : iată sursa unică și profundă a suveranității !

Domnilor, aceeaș laicitate, aceeaș valoare a rațiunii stă la baza familiei. S'a vorbit zilele acestea despre drepturile părinți-

lor de familie, și nu știu sau, mai bine zis, știu în ce condiții Biserica subordonează exercițiul dreptului, afirmat de ea, al părinților de familie; dar ceeace știu bine e că societatea modernă, Franța modernă, nu subordonează niciunei prealabile condițiuni de credință religioasă, de declarație confesională exercițiul dreptului și puterea de a întemeia o familie legală.

Autoritatea părintelui va fi mare, va conduce copiii, va governa familia; dar acestei autorități Statul nu-i spune: Nu o vei exercita decât cu condiția să garantezi societății o anume credință religioasă.

Așa dar, domnilor, ca și la baza suveranității, la baza familiei e, în sânul națiunii moderne, principiul laicității și rațiunii, — din aceeaș sursă se trage astăzi comunitatea patriei.

Oh, domnilor, nu sunt dintre aceia cari spun că Revoluția franceză a creat națiunea. Franța exista înainte de revoluția franceză. . .

Preexista ca personalitate conștientă, — chiar dacă nu avea alt simbol al unității ei decât familia regală în care își rezuma mistic originea, titlul, dreptul. Dar și-atunci ea era una; ceeace e însă drept, e că națiunea aceasta, patria aceasta a fost enorm lărgită și intensificată prin Revoluție. Și dece în ora Revoluției patria a devenit mai unitară, mai conștientă, mai înflăcărată și mai puternică? Oare reînnoirii credinței religioase, unității credinței creștine, a cerut patria Revoluției, acest adaos de viață și înflăcărare? Nu, domnilor; pentru că cetățenii cari nu erau până atunci decât supuși, cari nu constituiau decât o gloată pasivă, au fost chemați toți la exercitarea unui drept individual, a unui drept personal bazat pe rațiune, iată pentru ce toți oamenii aceștia intrând împreună cu sufletele noi și aprinse în patria de eri, au înflăcărat-o și au mărit-o.

* * *

. . . Eu spun că a fabrica, a produce, a crea o societate în care toate persoanele să aibe un drept sigur și, prin aceasta, siguranța garanției sociale, înseamnă să-i armonizezi pe unii cu alții, să faci operă de profundă spiritualitate, nu de spiritualitate abstractă, factice, destrămată, ci de spiritualitate reală și concretă care să capteze toate elementele lumii naturale pentru a le transfigura.

Și adaug în acelaș timp că democrația modernă nu a interzis spiritului uman marile elanuri, marile îndrăznești ale speculației.

. . . D-l Barrès ne poștește deseori să ne întoarcem spre trecut; d-sa are pentru cei ce nu mai sunt și cari sunt ca sfințiți prin imobilitatea atitudinilor, un fel de pietate și cult. Ei

*armonizarea vietii indivizilor în patrie
(armonizarea vietii națiunilor în internațională)*

bine, și noi avem, d-lor, cultul trecutului. Dar adevăratul fel de a-l proslăvi sau respecta nu e să te întorci spre secolele defuncte în contemplarea unui lung șirag de fantome: adevăratul mijloc de-a contempla trecutul e să continui, spre viitor, opera forțelor cari au activat în trecut.

Cei cari au luptat dealungul veacurilor dispărute erau oameni cari gândeau, cari doreau, cari sufereau, cari căutau mântuire, au fost cu toții, chiar și cei cari în bătăliile de atunci puteau să pară conservatori, au fost cu toții, prin puterea invincibilă a vieții, forțe de mișcare, de impulsie, de transformare, și noi suntem aceia cari culegem aceste frământări, tresăriri, mișcări, noi suntem credincioșii acestei acțiuni a trecutului așa cum, mergând către mare, fluviul e credincios sursei sale.

Da, noi avem cultul trecutului. Nu au pâlpăit, nu au strălucit în zădar toate căminurile generațiilor omenești; noi suntem, pentru că luptăm pentru un ideal nou, noi suntem adevărații moștenitori ai căminului strămoșesc; noi am luat flacăra, voi n'ați păstrat de cât scrumul.

(continuare)
Trădită în fața ochilor atinși și înaintea, spre viitor —

TINERIMEA GÂNDITOARE ȘI POPORUL ¹⁾

Ce-i lipsește mai mult poporului, în ordinea intelectuală și morală de care depind toate celelalte? Poporul are din când în când sentimentul valorii sale, al rolului său în mișcarea ideilor, al drepturilor pe cari acest rol i le încredințează; dar nu are întotdeauna acest sentiment.

El s'a amestecat în toate marile revoluții morale ale sufletului omenesc și, prin urmare, ale societăților: și-a avut partea sa, dar nu a știut să păstreze direcția. Fără popor ce-ar fi fost creștinismul în prima fază? Il pregătise opera conștiinței și a spiritului antic, însă mulțimile suferinde și blânde l'au făcut, turnând în el nevoia de-a nădăjdui și-a iubi.

După câteva secole se substituise blândeței Evangheliei o ierarhie fanatică, asupritoare a spiritului și-a poporului, chiar. Pentru ce? Pentru că sufletul poporului, după explodarea misterului care zăcea în el, recăzuse în toropeală. Tot așa cu Revoluția franceză: dacă ideile gânditorilor din al optsprezecelea secol nu ar fi pătruns până în adâncul poporului, dacă nu ar fi pus în mișcare resortul popular, Revoluția nu ar fi fost săvârșită. Iar poporul văzu un moment mai limpede decât chiar

1) Articol publicat la 14 Iulie 1899 în *La Dépêche*.

burghezia cugetătoare căci, în timp ce aceasta se istovea să întemeieze pe o democrație răzvrătită monarhia constituțională, poporul cu logica lui sigură împingea deadreptul către Republică; adică gândirea lui pătrundea până în adâncul Revoluției. Dar pentru că el avea exaltări trecătoare, nu fermitatea cugetării continue, n'a știut să ferească Revoluția nici de violențele și excesele în cari a fost târât de o minoritate. nici de despotismul în care a fost aruncat de șovăiala aproape universală a conștiinței și rațiunii.

Așa se explică cum poporul a lăsat înc'odată să-i scape Revoluția dela 1830 făcută tot de el.

Astăzi chiar, în acest fenomen ciudat și îndoit care se chiamă boulangism, ce vedem? Pe deoparte, la popor, o aspirație întemeiată sinceră, energetică, spre o ordine politică și socială mai bună; pe dealtă parte, la acelaș popor, o insuficiență și un fel de cădere a cugetării care îl face să dea în mâna dușmanilor lui, demagogi neserioși, nerușinați și cezarieni, ale sale cele mai scumpe speranțe.

Astfel, pretutindeni și totdeauna, constat în conștiința populară generozitatea primă și siguranța instinctului, înălțimea de cugetare, de sentimente, de nădejdi stărnite de marile întâmplări, dar și prăbușirile subite și lungile inerții morale și intelectuale. Idealul mocnește în popor, într'un somn greu care seamănă morții; trec pe deasupra lui cele mai frumoase creațiuni ale gândirii și conștiinței omenești așa cum norii groși trec pe deasupra pământului arid, fără a-l răcori și fecunda.

Care e, astăzi, datoria tinerimei gânditoare? Să asigure în popor continuitatea de cugetare, care e în acelaș timp o continuitate de demnitate și de putere. Primul mijloc e de a contopi pentru popor exercițiul gândirii cu exercițiul muncii cotidiene. Meseria care ia aproape toată viața, să nu fie o rutină; lucrătorul să poseadă priceperea constantă a mașinei pe care o conduce, a operei la care contribuie, a procedeelelor pe cari le întrebunțează. Trebuie ca în nenumăratele industrii unde meseria se învecinează cu arta, poporul să fie deprins în ce privește stofele, mobilele, construcțiile, printr'o educație profesională foarte ridicată, să înțeleagă, să guste, să creeze frumusețea artistică amestecată în munca brațelor. Ce mare sarcină pentru toți acești tineri, ingineri, industriași, arhitecți, desenatori, chimiști, să desvolte la țesători, tâmplari, dulgheri, zidari, acea educație profesională care va face din munca mânilor o trezire aproape constantă și o bucurie a minții.

Și fiți siguri că atunci, când omul a câștigat în viața cotidiană sentimentul valorii sale proprii, al valorii inteligenței și spiritului, el duce acest sentiment pretutindeni: la conducerea

societății pe care o călăuzește în ce-l privește ca cetățean liber în concepția lumii unde el caută și găsește ceea ce e mai bun din sine, adică cugetarea. Când un om, oricât de umil ar fi, știe până în intimitatea vieții sale și în familiaritatea muncii sale, ce 'nseamnă spiritul, el e pregătit să înțeleagă totul.

Căci ce e arta dacă nu manifestarea multiplă și simbolică a spiritului? Ce e filozofia, dacă nu sensul, perceperea a ceea ce e spirit în lume?

Atunci tinerețea gânditoare va putea să comunice poporului tot ce poartă în ea, și va avea bucuria sublimă de a-i aduce pe toți oamenii la omenie.

Rationalism

CĂTRE TINERIME

... Oh, nu cer tinerilor să vină la noi din spirit de modă. Cei pe cari moda ni i-a dat, moda ni i-a luat. Să și-i păstreze. Ei vor îmbătrâni cu ea. Dar îi întreb pe toți aceia cari iau în serios viața aceasta, așa de scurtă chiar pentru ei, viața care ne e dată nouă, tuturor, îi întreb: „Ce veți face cu cei douăzeci de ani ai voștri? Ce veți face cu inimile voastre? Ce veți face cu mințile voastre?”

Vi se spune, acesta e refrenul de astăzi: Porniți la acțiune! Dar ce e acțiunea fără gândire? E brutalitatea inerției. Vi se spune: Fugiți de partidul acesta al păcii care slăbește curajul. Iar noi, noi spunem că afirmarea păcii e cea mai mare luptă: lupta pentru a alunga din alții și din sine aspirațiile brutale și sfaturile grosolane ale orgoliului lacom; luptă pentru a înfrunta nerușinarea forțelor inferioare ale barbariei, forțe cari pretind, printr'o insolentă nespuse, să fie paznicele civilizației franceze!

Nu e acțiune decât în partidul dreptății; nu e cugetare decât în el. Păziți-vă de aceia cari vă asmut împotriva celor ce ei numesc sisteme, și cari predică, sub denumirea de filosofie a instinctului sau a intuiției, abdicarea de la inteligență.

Iar eu vă spun că intuiția nu e nimic dacă ea nu e percepția rapidă și genială a analogiilor, până atunci nebănuite, în ordinea fenomenelor cari păreau distincte. Prin analogie, printr'o intuiție, nu prin instinct, întâmplare și sentiment, a găsit Newton sistemul lumii, a întrevăzut Lamarck legea evoluției universale, a pătruns Claude Bernard, cu ipoteze verificate dar îndrăznețe, în domeniul fiziologiei vii.

Pentru a-i călăuzi pe oameni trebuie lumina ideei, și nu e lumină decât în partidele cari, ca și socialismul, sistematiz-

zează realitatea, traduc formula. Nu vă temeți că veți fi închiși la noi în nu știu ce doctrină mediocră. Totdeauna, totdeauna, doctrina socială a fost legată de doctrine de filozofie generală.

Saint-Simon, Fourier, Marx, Engels, Pressensé, toți au înțeles că legile evoluției sociale erau legate de drama dezvoltării universale.

Cu socialismul vă veți avânta, prin adevăr, prin realitate, spre justiție, spre armonia suverană, spre frumusețea supremă a acordului voințelor libere, vă veți avânta spre acest ideal admirabil, călătoria cea mai îndepărtată, cea mai îndrăzneată, aceea pe care nicio altă călătorie a acțiunii sau a gândirii n'o va întrece, aceea care, după vorba unui mare poet grec, „vă va duce la capătul vânturilor și al valurilor“.

Artă prin adevăr și ideal — rationalism!
ARTA ȘI VIAȚA 1)

Mai întâi veți lua cu voi sentimentul neșters și nevoia de frumos. Nu fără urmări veți fi gustat din emoțiile științei și ale artei. Vă va rămâne întotdeauna, chiar în vârtejul afacerilor și al inevitabilelor vulgarități ale vieții, curiozitatea lucrurilor mari.

Veți uita multe formule de matematici sau de chimie, dar veți păstra noțiunea celor mai înalte legi cari conduc lumea, precum și dorința de a cunoaște marile descoperiri ale științei. Nu pot să 'mi aduc aminte fără înfiorare de bietul laborator de liceu unde, pentru întâia oară, profesorul nostru de chimie ne-a arătat combinarea a două gaze. Nu era mare lucru, dar gândul activității spontanee, al afinităților secrete, al proporției, al măsurii, pătrundea brusc în ceea ce nu fusese până atunci pentru noi decât materie inertă și stupidă. Ni se părea că o puternică zguduitură de înțelegere și viață clătina universul material.

Iar această primă scânteie a aprins în mințile noastre o curiozitate care nu va putea fi niciodată complet satisfăcută, dar care niciodată nu se va stinge.

Tot așa multe date de istorie, sau de istorie literară se vor șterge din mintea voastră, dar sufletul vostru s'a amestecat pentru totdeauna cu însuși sufletul patriei, spiritul vostru s'a contopit cu geniul uman și, orice-ați face, divorțul nu mai e cu putință. Brusc, multe amintiri dragi din scrierile clasice se vor redeștepta în voi și se vor zbate în mintea voastră asemeni unui zumzet de albine trezite de zorii dimineții.

1) Din discursul pronunțat în 1888 la împărțirea premiilor, la liceul din Alby.

Artistul, oratorul, pictorul, muzicianul, sunt siliți deseori, pentru a trăi, sau pentru a lupta, să și irosească sau să-și coboare talentul, dar vine un ceas când ei simt trebuința de a se reculege, de a se regăsi întregi, de a umple, printr'o operă fericită, ideea pe care o au despre ei înșiși, de a simți vibrând în ei tot geniul lor și tot sufletul lor.

La fel toți oamenii; în rutina silnică a meseriei și a profesiei, își neglijează facultățile superioare, dar la fel, uneori, simt nevoia de a-și dovedi, admirând din nou ceea ce admiau odată, că nu au decăzut, că pot iarăș urca piscurile de pe cari tinerețea lor entuziastă saluta frumusețea lumii.

Dealtminteri, e cât se poate de adevărat că frumusețea științei și a artei consolează. Pentru ce suferim noi de multe ori? Pentru că sforțările noastre se pierd într'o aparentă sterilitate. Pentru că nu simțim totdeauna, oricare ar fi aspirația noastră și oricare ar fi avântul nostru, omenirea din care facem parte progresând în mândrie și în înțelepciune.

Or, progresele incontestabile și strălucitoare ale științei ne dau prilejul să urmărim izbânda omului asupra lucrurilor și ne fac să nădăjduim în izbânda omului asupra lui însuși.

Opera de artă, când e cu adevărat frumoasă, e ceva complex și desăvârșit. În succesiunea lor, veacurile nu-i răpesc și nu-i adaogă nimic. Prin aceasta ea ne dă o senzație de plenitudine și de sublimă tihnă. Desigur că atunci, când suntem oboșiți de prostiile și de răutățile pe cari le întâlnim în cale, putem găsi chiar în viață un refugiu împotriva silniciilor vieții. Spiritele ridicate și inimile nobile nu lipsesc, iar ele ne pot da și sprijin și tărie. Dar nu le putem avea totdeauna în preajma noastră. În chiar ceasul când inima ne e măhnită, și apoi, dintr'un fel de pudoare, mai puternică chiar decât prietenia, nu le putem îngădui totdeauna în intimitatea descurajărilor și durerilor noastre.

Ne mângâie atunci cartea iubită și curată. Nu avem nevoie de mult: o pagină pe care o citești în picioare, cu cartea în mână, câteva versuri pe cari ți le repeți în șoaptă, o gravură frumoasă care îți încântă privirea, — și sufletul e iarăș înșeninat.

Veți auzi spunându-se unor spirite măhnite că însăși această frumusețe a idealului pe care arta ne-o revelează are ca rezultat umilirea și întristarea vieții; că realitatea ne apare mai mult o ironie decât o mângâere.

Cei cari vorbesc astfel se înșeală. Goethe a atras luarea aminte că nu trebuie să opunem arta, naturii: arta face ea însăși parte din natură; nu trebuie să opunem idealul, — realității: idealul e forma supremă a realității.

*Arta e necesară spiritului uman
Arta face parte din natură (când idealul e forma
supremă a realității.)*

CĂTRE INSTITUTORI ȘI INSTITUTOARE

auris nutres

Aveți în mâna voastră inteligența și sufletul copiilor; sunteți răspunzători în fața patriei. Copiii cari vă sunt încredințați nu vor avea numai să scrie și să deslușească o scrisoare, să citească o firmă la colțul străzii, să facă o adunare și-o înmulțire. Ei sunt francezi și trebuie să cunoască Franța, geografia și istoria ei: corpul și sufletul ei. Vor fi cetățeni și trebuie să știe ce înseamnă o democrație liberă, ce drepturi le acordă, ce datorii le impune suveranitatea nației.

Însfârșit, vor fi oameni, și trebuie să aibe o idee despre om, trebuie să cunoască rădăcina tuturor mizeriilor noastre: egoismul cu forme multe; care e principiul măririi noastre: mândria unită cu dragostea. E nevoie ca ei să-și poată reprezenta în largi trăsături speța umană în îmblânzirea treptată a brutalităților naturii și a brutalităților instinctului, — și să desprindă elementele principale ale acestei extraordinare opere care se numește civilizație. Trebuie să li se arate grandoarea cugețării; să se trezească în ei sentimentul infinitului care e bucuria și forța noastră, căci prin ele vom birui răul, întunericul, moartea.

Cum? Toate astea copiilor? — Da, toate astea, dacă nu vreți să plâzmuți simple mașini de silabisit. Cunosc dificultățile. Li aveți pe școlari în seama voastră numai câțiva ani, și ei nu sunt totdeauna harnici, mai cu seamă la țară. Ei uită vara puținul ce au învățat iarna. Recad, de multe ori, la ieșirea din școală, în ignoranță adâncă și'n lenevie, — și îi deplâng pe aceia dintre voi cari nutresc în privința educării copiilor din popor ambiții mari, dacă aceste mari ambiții nu sunt dublate și de mare curaj.

Par'că aud spunându-se: „La ce bun să ceri atâta dela școală? Oare nu e chiar viața un mare dascăl? Oare în atingere, de exemplu, cu o democrație arzătoare, copilul devenit adult nu va înțelege în chip automat ideile despre muncă, egalitate, justiție, demnitate umană cari constituiesc însăși democrația?” — Recunosc, deși sunt încă în societatea noastră, despre care se spune că e agitată, atâtea minți întunecate. Dar e cu totul altceva să faci, din capul locului, prietenie cu democrația, prin cunoaștere sau prin dragoste. Viața poate să amestece în sufletul omului, odată cu ideea de justiție tardiv trezită, un gust amar de orgoliu rănit sau de mizerie suferită, un resentiment și o suferință. De ce să nu oferi dreptate inimilor fragede? Toate ideile noastre să fie impregnate de copilărie, adică de generozitate pură și de seninătate.

*Edu. citis } francez
să facă } democrat
din copil } au
prin, grandoarea cugețării!*

JEAN JAURÈS

de G. BRANDES

Asasinarea lui Jean Jaurès poate fi considerată ca un simbol al sângeroasei rătăcirii războinice, căreia nebunia națională din Franța și din alte țări i-a dat naștere. — Pe când ședea liniștit la masă într'unul din restaurantele Parisului, — unde i plăcea să stea de vorbă cu prietenii, — un glonț de revolver tras prin fereastră, îl nimeri. Un ticălos, un chelner infectat de doctrina naționalistă, a omorât, — din proprie inițiativă sau îndemnat la aceasta, — pe admirabilul conducător al muncitorimei franceze, pentru simpla vină de a fi fost însuflețit de dorința păcii între popoare, și în special dintre Franța și Germania. El a căzut jertfa acelei uri care în anii din urmă a asmuțit până la turbare, unele în contra altora, națiunile învecinate, — și pe acei pontifi sângeroși ai capitalismului și naționalismului, în potriva purtătorilor de cuvânt, luminați și chibzuiți, ai păcii dintre popoare.

Jaurès a luat parte la conferința socialistă din Bruxelles, unde, ca ceilalți participanți, a vorbit în favoarea păcii, și, în numele partidului său a ridicat glasul, protestând în potriva războiului.

Jaurès a fost un om de înaltă valoare; nu era numai un om plin de talente ci și un cetățean cinstit și cavalier.

Jaurès era un ante-mergător al timpului său. El nu împărtășea vederile celorlalți oameni politici, stătea deasupra ideilor patriotice, vroia să îmbunătățească starea proletariatului, fără, însă, să dea naștere la revoluții, — și credea în posibilitatea de a face cu neputință izbucnirea războiului vecinic amenințător, ajutându-se întru aceasta de conspirația tăcerii, la care trebuia să ia parte muncitorimea din toate țările.

Din pleiada bărbaților distinși, Jaurès a fost acela a cărui operă constituia o adevărată forță. Alții puteau fi tăioși, fini, mușcători, clari, energici, — el însă constituia o forță.

Jaurès a fost oratorul cel mai reprezentativ al Franței, tribunul innăscut. Avea o voce de trâmbiță de aramă; sunetul ei metalic, făcea să bată inimile mai puternic și să vibreze geamurile de la ferestre; nu întrebuița o artă deosebită pentru ași

pune în valoare această voce, nu începea să vorbească cu gravitate, pentru a'și atrage atenția ascultătorilor, — ci de la început întrebunța toată vigoarea organului său. Intreaga'i înfățișare îți făcea înainte de toate impresia unei puteri uimitoare, — corpulent și masiv, cum și era în realitate. Avea într'insul ceva greoi, dar nu grosolan.

Prin robustețea și puterea elocvenței sale, el amintește pe Gambetta. Ca și acesta, el a fost orator! Totuși Jaurès, care a fost la începutul carierei sale profesor de filosofie (pe câtă vreme Gambetta a început prin a fi avocat), vorbea mai mult filosofic, ciceronic, și nu atât de înflăcărat. Vorbirea lui Gambetta producea însuflețire.

Când Jaurès era la tribuna Camerei vorbea cât se poate de încet. Întipărea fiecare cuvânt ca o medalie, ca și cum ar fi recitat versuri la „Théâtre Français“ sau la „Odéon“. Avea obiceiul să se oprească la fiecare întrerupere. Ori-de-câte-ori deputații începeau să facă tumult, el tăcea, încrucișa brațele, rămânea în așteptare, până ce sgomotul înceta, — rostea din nou, vorbă cu vorbă, fraza care produsese scandalul, și continua cu o liniște olimpică — în acelaș tempo domol.

Niciodată nu s'a folosit de notițe. Vorbirea sa plină de imagini se părea că prinde viață în chip spontan. Totuși, aceasta era numai o părere. El își întipărea de mai 'nainte părțile esențiale, făcea din ele puncte de sprijin ale discursului, și avea darul să implănteze printre aceste părți, ceea ce fantezia și situația îi furnizau pe moment. Onestitatea și seriozitatea firei sale stăteau la bază. Iubirea sa de oameni, cultura sa filosofică fundamentală dădeau vorbirei sale putere emotivă și balast. Temperamentul său de vorbitor impetuos, de agresiv și pătrunzător, transformau toate darurile cu cari era înzestrat, în avânt.

Dacă era vorba să ție un discurs, nu la tribuna Camerei, ci la o întrunire publică, atunci putea fi văzut măsurând neîncetat estrada în lung și lat, vorbind fără întrerupere, oprindu-se în loc din când în când, învârtindu-se și răsucindu-se în toate părțile, și pornind iarăși înainte. Pornea ca o furtună întru nimicirea unui dușman nevăzut. Totuși, chiar atunci când elocvența sa părea c'o ia la vale și discursul său se asemana cu o furtună, — chiar atunci stilul său de vorbitor avea pe ici — pe colo, structuri regulate arhitectonice, bogate și simetrice, totdeauna sigure, — plin de gradații fără de încordări prea mari, crescendo fără emfază. Jaurès a fost un clasic.

Oricât ar fi putut fi de impetuos ca vorbitor, în viața de toate zilele Jaurès era de o bună-creștere desăvârșită. Punea întrebările cu mai mult farmec, decât povestea. Imi amintesc cu

plăcere de un prânz la care Jaurès mă invitase în anul 1904. Eram numai patru la masă : Jaurès, Briand, Viviani (acești doi din urmă au devenit mai târziu prim-miniștri) și eu. Pe vremea aceea Briand și Viviani erau încă socialiști credincioși și colaboratorii ai ziarului „Humanité“ al lui Jaurès. În timpul convorbirilor fiecare își dădu la iveală caracteristica, — Jaurès îndrăzneala sa și sincera iubire de oameni, — Briand inteligența și spiritul de pătrundere mlădios, — Viviani firea'i corsicană dar potolită, și iscusința sa extraordinară.

O impresie extrem de puternică despre uimitoarele însușiri ale lui Jaurès, am avut cu prilejul vizitei sale la Congresul socialist care a avut loc, la Copenhaga, pe la sfârșitul lui August 1910. Veni împreună cu prietenii săi, Căpitanul Gérard, cunoscutul conducător socialist Vaillant, Guesde, și viitorul ministru belgian Van der Velde. Aici avui prilejul să'l văd, împreună cu ceilalți, aproape în fiecare zi.

În cariera sa politică Jaurès s'a îndreptat dela dreapta spre stânga — la 'nceput el era un adversar al impozitelor pe venit — și apoi dela stânga la extrema stângă. Dacă luăm în considerare numai teoria, Jaurès ne apare ca un politician extremist. El nu putea suferi alianța Franței cu despotismul rusesc, ură războiul ; nădăjduia, — ca atâți alți credincioși ai socialismului — că unanimitatea protestului partidelor muncitorești din toate țările, va înlătura războiul.

El nu se dădea înapoi în fața cuvintelor aspre. El fu acela care, deschise coloanele ziarului său actualului patriot Briand, pentru ca acesta să scrie că, într'un eventual război, armata franceză ar avea de împușcat numai proprii săi ofițeri. Când, peste doi ani, Jaurès răspunzând unui discurs războinic și debordând de patriotism al lui Briand, i-a amintit acestuia de articolul scris de el — prim-ministrul de mai târziu nu știu să aducă alt argument în sprijinul apărării sale, decât acela că articolul incriminat i-ar fi fost inspirat — pentru a spune astfel — de Jaurès. Desigur, aceasta'i apărare slabă pentru un bărbat, care în vremea aceea își creese de mult renumele ; dar plină de învățăminte, întrucât ea trădează concepția lui Jaurès, sau mai bine zis, felul său de a se exprima.

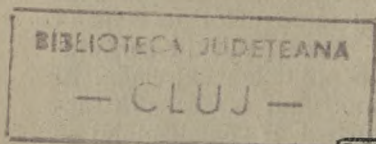
Următor firei sale, Jaurès n'a fost, totuși, un revoluționar — ci mai curând un cumpătat, în fundul sufletului un oportunist, căruiu îi plăcea mai mult să aștepte momentul prielnic, dar care era silit de mediu și împrejurări să se exprime în chip mai provocator de cum simțea și gândea. (Astfel, fusese în contra rupturii dintre Franța și papalitate). Uneori cădea învins, și trebuia să apere o credință, contra căreia luptase în sânul partidului. Alteori avea o situație penibilă față de conducători ca

Guesde, care era un fanatic, — sau ca Hervé, care erà un anti-patriot fals, pentru ca să devie apoi un fals patriot — politicieni cari nu țineau socoteală de nimic, și pe jumătate inconștienți erau gata gata să îmbrățișeze orice idee, câtă vreme era vorba să-și păstreze popularitatea.

Asemenea apucături erau necunoscute lui Jaurès. El râvnia la izbânda ideilor sale, și nu la portofoliul vre-unui minister, sau la aclamațiile mulțimii. Era un încrezător în steaua viitorului, și în această credință era cât se poate de sincer. Credea în reformarea grabnică a raporturilor proprietății, credea în putința înfăptuirii păcei mondiale. Credea în bunul-simț al omenirii.

Sărmanul! A plătit cu viața aceste credințe.

GEORG BRANDES.

„PROBLEME ȘI IDEI“

PUBLICAȚIUNE PERIODICĂ

CONTINUT BIBLIOTECA „LUMEN“

APARE SUB ÎNGRIJIREA D-lui A. A.-LUCA

Fără îndoială, există o seamă de cititori cari, pentru nevoile de alimentare sufletească, nu se pot resemna la ce le oferă casele noastre de editură. Există o elită a cititorilor care cere altceva de cât proză amoroasă. E nevoie, credem, de o lectură mai consistentă, mai substanțială.

Căutarea adevărului, scrie Henri Poincaré, trebuie să fie ținta activității noastre; e singurul scop vrednic de ea. Pentru acest adevăr au luptat și suferit legiune de gânditori. Dar cari sunt ideile, căile minții ce duc la Adevăr?

Voim să punem în contact pe cititori cu problemele mari și eterne

ale vieții, cu ideile îndrumătoare ale cugetătorilor ilustrii. Vom populariza credințele filozofice ce au rezultat din mișcarea ideilor călăuzitoare în progresul cugetărei omenesti.

Umblăm cu privirea în jos, peste micile și marile mizerii ale vieții; ce ar fi dacă, din când în când, am ridica ochii și în sus, spre zenitul Cugetării?

Natura a făcut două feluri de spirite alese, scrie undeva moralistul Joubert: unele cari să producă ideile frumoase, altele cari să le admire. Cititori, să admirăm împreună Ideile, să salutăm cu entuziasm Gândirea și Viața.

In Colecțiunea „Probleme și Idei“ au apărut următoarele scrieri:

- Henri Bergson**: *Sufletul și Corpul*. Cu un studiu despre filozofia bergsoniană de M. Djuvara. . . . . Lei 12.—
- E. Haeckel**: *Problema Nemuririi*. Cu un studiu despre Haeckel de Dr. Gr. Antipa, Membru al Academiei Române . . . „ 12.—
- Iean Jaurès**: *Pagini atese*. Cu o prefață de Romain Rolland . „ 12.—
- Imm. Kant**: *Religia în limitele Rațiunii*. Cu un studiu despre Kant de C. Rădulescu-Motru, Membru al Academiei Române. 64 pag. mari, hârtie velină cu un portret al autorului „ 20.—

In localitățile unde aceste volume nu se găsesc la librării, cititorii pot face ei singuri comenzi de cel puțin 20 exemplare, trimițând costul anticipat, prin mandat poștal. Cititorii cari comandă direct beneficiază de obișnuitul rabat 25%.

Cereri și mandate se adresează d-lui A. A.-Luca, București, strada Calomfirescu 7.